

MEDÂRİC YÜRÜYÜŞÜ

2. BÖLÜM

GİRİŞ-1

Hicrî 751 yılında vefat eden İbni Kayyım'ın *Medâricü's-Sâlikîn* isimli kitabının Arapça iki güzel nüshası var; biri Dârü's-Sumayî'den çıkmış altı ciltlik, diğeri Dârü Âlemi'l-Fevâid isimli bir yayınevinden çıkmış dört ciltlik baskıdır. Cilt sayısı farkı içlerindeki tahkik ve ilavelerden kaynaklanır. Kitabın aslı bir cilttir. Üzerinde çalışmalar yapılıncaya büyümüş, hacimlenmiştir kitap. Arapça bilen mümin kardeşlerim için kütüphanelerinde bulunması bir berekettir diye umarım.

Ümmet-i Muhammed'in 1400 senelik kitap tarihinde milyonlarca kitap yazılmıştır. Her birinin kendi çapında değeri farklıdır. Burası münakaşa edilmez bir durumdur. Ama iki kitap, ruhu ve dünyayı aynı perspektiften ele alıp insan eğitmek için hazırlanmıştır. Biri *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, diğeri *Medâricü's-Sâlikîn*'dir. Eğitimle ilgili daha yüzlerce kitap var, belki binlerce de olur fakat böyle derli toplu, çok hassas konuları ele alan ve müellifleri otoriter şahsiyet olmaları bakımından bunlar etkili ve bereketli olmuştur. Her iki müellifimiz de yani hem Gazâlî hem İbni Kayyım esasen fıkıh ve usûl-i fıkıh âlimidirler. Tasavvufi kimlikleri de vardır. *Medâric* ve *İhyâ* onların tasavvuf kimliklerinin bize aktarılmış şeklidir.

İbni Kayyım (rahmetullahi aleyh), hicretin 691. senesinde doğmuş ve 751. senesinde vefat etmiş. Çok uzun bir ömür yaşamamış. Yaşadığının bütünü altmış senedir. Henüz 'emeklilik' çağına gelmeden büyük bir kütüphane bırakarak dünyadan ayrılmış. *Medâricü's-Sâlikîn* onun onlarca kitabından biridir.

Bu kitabını okumaya geçmeden önce iki başlık açmak istiyorum. Birincisi, bir âlimin insan yetiştirmek, toplumu yönlendirmek gibi büyük bir gayeyle kitap yazması; yaşadığı çağın, onu etkileyen olayların, aldığı eğitimin, düşünce dünyasının bir yansımasıdır. Dolayısıyla biz İbni Kayyım'ın yaşadığı çağın siyaset, din ve sosyal yapı olarak nasıl bir devir olduğunu iyi anlayamazsak kitabında bize vermek istediği mesajları anlamakta da zorluk çekeriz. Onu mesela Ömer bin Hattâb radiyallahu anhın günleriyle kıyas eder, sözünün anlamsız olduğunu düşünürüz. Ya da şimdiki teknoloji çağımızla, Müslümanlar'ın yabancı sistemlere mahkûm olduğu çağdaki bir âlimle kıyas ederiz; bu da hem istifademizi eksik bırakır, yeteri kadar istifade edemeyiz hem ona bühân da etmiş olabiliriz.

Öyleyse mesela Gazâlî'yi ve *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*'i neden yazdığını anlayabilmek için onun yaşadığı çağı, Bâtınlılığın, İslam'ın içini oymaya çalıştığı o elli seneyi anlamak lazımdır. İbni Kayyım el-Cevziyye'nin eserlerini anlamak için de Haçlıların İslam topraklarını iki yüzyıl boyunca ne hâle getirdiklerini anlamak gereklidir. İki yüzyıldan fazla zaman boyunca İslam toprağını kana ve ateşe bulayan Haçlı sürüleri, daha sonraki Tatar-Moğol istilaları İbni Kayyım'ın, eriyen Müslüman modeline karşı ashab-ı kiram mantıklı Müslüman modeli oluşturma mücadelesinin sebeplerindendir.

Bugün de bu kitaba ve aynı mantıkla kaleme alınmış çalışmalara yani erimiş zihinlere karşı orijinal mümin kimliğini ayakta tutmaya, ruh kazandırmaya, ashab-ı kiramın basiretini yakalamaya çalışan bir nesil mücadelemiz söz konusudur.

Bu kitap, Müslümanlar olarak bugün okuduğumuz ve tahlil ettiğimizde, üstündeki doğum-ölüm tarihlerini çıkarsak herhâlde yeni yazılmış zannedeceğimiz kadar ciddi konular ihtiva ediyor. Çünkü İbni Kayyım doğduğunda (691) Akka'daki son Haçlı ordusu mağlup olmuş (690), İslam toprağından defolup gitmişlerdi. Mısır'dan, Şam'dan, Kudüs çevresinden, Anadolu'dan geçip gittikleri için de bıraktıkları fitne-fesat sadece camilerimizi yıkmak, Müslümanlar'ı öldürmekten ibaret kalmadı. Maddî zararları yanında imana ve ahlaka olumsuz etkileri de oldu. Çünkü iki yüz sene boyunca Avrupa'daki berbat, ahlaksız, din ve ahlak diye bildikleri muharref ne varsa her şeyi sürü mantığıyla İslam toprağına getirmişlerdi. Haçlılar'dan sonra İbni Kayyım (rahmetullahi aleyh) doğduğunda, 691 yılında onun okuduğu, babasının ona öğrettiği ki babası âlim bir insanmış, Kur'an, okuttuğu Buhârî'deki 'Müslüman' modelini aradı ama bulamadı. Nerede bu Müslüman modeli? Bu Kur'an'ın anlattığı nesil nerede? Kafalar alabora olmuş, hayat tarzları değişmiş, yeni bir İslam aramaya çalışılıyor ya da hasreti olanlar orijinal nesli bulup taklit etmek istiyorlar.

Böyle zor bir dönemeçten geçiliyor. Kütüphanelerin büyük bölümü imha edilmiş. Ümmet-i Muhammed'in eserleri yani ilmî çalışmaları; matematiğinden, fiziğinden fıkına, tefsirine kadar milyonlarca kitabı yakılıp tarumar edilmiş, perişan hâle getirilmiş bir ümmetin çocuğu olarak İbni Kayyım el-Cevziyye dünyaya geldi. Âlim bir insan olan babası onu Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetiyle ve ashab-ı kirâmın din pratiğıyle buluşturdu ama sağa sola gözünü çevirdiğinden bulamadı bunları. Bulamayınca altmış yıllık o bereketli hayatını yeniden o büyük, İslam ümmeti denen kitleyi ashab-ı kirâmla, Ahmed bin Hanbel ile buluşturmaya adadı. Çok ciddi çalışmalar yaptı.

Dolayısıyla biz *Medâricü's-Sâlikîn* okuyacağız dediğimizde, İslam tarihinde çok değerli bir âlimin değerli bir kitabını okumanın ötesinde bir şey söylüyoruz. Bir dönüştürme mücadelesinin daha çok ahlak, ruh ve akide bölümünü yansıtan bir mücadeleyi okuyoruz. Bu yüzden hem İbni Kayyım hem onun hocalarından biri olan İbni Teymiyye, dönüşüm istedikleri yani selin aktığı yatağı müdahale edip 'Bu sular böyle boşa gitmesin, bunu mecrasına taşıyalım' dedikleri için hem hayatlarında çok çile çektiler hem de hâlâ üzerlerine saldırı ve hücum devam ediyor. Çünkü Haçlı ordularının ve başıboşluktan kaynaklanan bir laubaliliğın ortaya çıkardığı akidesinden, ahlakından, ibadetinden her alanda tavizler vermiş, yeni bir şekil almaya çalışmış ümmetin orijinal kimliğine dönüştürülmesi mücadelesi başlatmışlar: "Birinci nesil, ikinci nesil, üçüncü nesil; Resûlullah (sav)'ın talebeleri, onların talebeleri, onların talebeleri. Hayat modelimiz bunlar olsun, bunların dışına taşmayalım. İmanımızda, akidemizde, ahlakımızda ve ibadetlerimizde" diye bir mücadele başlattığı için çalışma mantığı ve düşünce tarzı bakımından İbni Kayyım modern açılımlara karşıdır. Ahlakta, ibadette, akidede modernizme %100 karşıdır. Onun anlayışında bu üç başlık Kur'an, sünnet ve ümmetin büyük müçtehidlerinin çizgisinde kalmalıdır.

*

Ümmet-i Muhammed hicretin 500-800. seneleri arasındaki Haçlı istilalarından henüz kurtulmadan, istilanın Kudüs çevresinde hâlâ devam ettiği dönemde, 656. senede Ulanhu'nun başını çektiğı Moğollar ümmet-i Muhammed'in topraklarını işgal etmişti. Batıdan Haçlılar, doğudan Moğollar geldi. Haçlılar daha çok para, hazine, köle aramak için gelmişlerdi. Moğollar ise bir domuz sürüsü tarlaya girdiğinde ne yaparsa İslam toprağını o hâle getirdiler. 656 yılında İran tarafından gelerek Bağdat'ı işgal ettiler. Son Abbâsî halifesi el-Mu'tasım Billâh'ı öldürdüler. Çocuklarından biri yeni halife olur diye kadınlarını, çocuklarını, ailesinin her ferdini de öldürdüler. O soydan canlı kimse bırakmadılar. Günlerce kütüphane yıktılar, ümmet-i Muhammed'in milyonlarca kitabını yaktılar. İbni Kesîr'in tahminine göre Bağdat'ın ilk işgalinde milyon civarında da insan öldürdüler. Hristiyanlar ve Yahudiler'le onlara sığınmayı kabul eden, Müslüman bilinen şahsiyetsiz insanlar dışında canlı bırakmadılar.

Müslümanlar'ı öldürdükleri gibi Müslümanlar'ın ahırlarındaki hayvanları dahi öldürdüler. Çekirge sürüsü gibi gelip her şeyi bitirdiler.

Bu böylece 702. yıla kadar devam etti. Ümmet-i Muhammed çok zarar gördü. Mesela Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Efendimiz'in mübarek soyundan devam eden Abbâsî hilafeti bitti. Abbâsî hilafetinin bitmesi beraberinde ciddi bir sorun yumağına sebep oldu. Çünkü onlardan sonra Memlûkîler diye bilinen Mısır'daki bir aile hilafetin onlarda olduğunu iddia etti. Kabul edildi, edilmedi... Osmanlılar Yavuz Sultan Selim eliyle gidip onlardan hilafeti aldılar. Osmanlı'nın elinde daha güçlü hâle geldi hilafet ama bir karışıklık ve çalkalanma söz konusu oldu.

Her hâlükârda Moğol istilası Haçlılar'ınki gibi uzun sürmedi. Moğollar Memlûkîler'in üstün gayretleri ve deli dolu savaşlarıyla imha oldular. Memlûk halifesi Kutuz'un önünde Allah'ın lütfu ve keremiyle helak edildiler, geri kalanları da iman ettiler. İman ettiler ama kendi içlerindeki sorunlar da bitmedi. Müslümanlıklarıyla beraber topraklardan çekilip gitmek zorunda kaldılar.

Her hâlükârda batıdan ve doğudan ortak saldırıyla İslam ümmetinin cendere altına alınmasının tabii sonuçları oldu. İbni Kayyım rahmetullahi aleyh bu sonuçları bizzat gözleriyle yaşadı. Babası yaşadı, hocaları yaşadı. Bu sonuçlardan şöyle bahsedebiliriz: Müslümanlar'ın dine bağlılıkları azaldı. "Allah diyor ki" denince meraklı ve dikkat kesilmiş kulakla dinleyen nesil gitti, "Biz ne yapıyoruz?" diye tereddütler yaşayan, bulanık zihinlerle dine bakan bir nesil geldi. İslamiyet'ten topluca kopuş yaşanmadı ama beraberinde büyük bir bidat furyası getirdi. Adeta dinin ne kadar hükmü varsa ondan fazla bidatı çıktı. Yüz sünnet varsa yüz bir bidat peyda oldu. Namazların, oruçların bidatleri çıktı. Neredeyse Müslümanlar ortaya koydukları pratikle alternatif Kur'an oluşturma cesareti gösterecek hâle geldiler. O zamanki felaketin izleri de hâlâ silinmiş değildir ümmet-i Muhammed'in üzerinden, dertlerin büyük bölümü devam etmektedir. Bu bidatlerin çok önemli bir kolu, 'tasavvuf' ismi altında sektörleşen sapıkların eliyle geldi. Tasavvufun orijinali ile ilgisi olmayan, Haçlılar ve Moğollar'ın döneminde bu işi ticaret düzeyinde görenlerin oluşturduğu tarikat-tasavvuf furyası ortaya çıktı. Hâşâ, Allah Teâlâ'nın Kur'an'ından daha değerli sözleri olan bazı sözde şeyh sapıklar oldu. Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellemden, ashabdan daha değerliymiş gibi öne sürülen şahsiyetler çıktı.

Ve çok daha önemlisi: Söz konusu üç yüzyıllık dönemde, İslam ümmetinin acılarını bugün hâlâ çektiği problemlerin başında Şiilik gelir. Neden? Çünkü Şiiler hem Moğollar hem Haçlılar'la işbirliği yapmışlar, özellikle Abbâsî hilafeti yıkılsın diye Moğollar'a çanak tutmuşlardı. Bundan hiç hayâ etmediler. Bugün hâlâ bu acıyı Müslümanlar olarak yaşıyoruz. Bu nedenle ümmet derdi olan İbni Kayyım, baş listesine Haçlılar ve Moğollar'ı koyduğu gibi Şiiler'i de koymuştur. Çünkü ümmeti Şiiler içten çürütüp pazarladı, dışarıdan da Moğollar ve Haçlılar gelip zaten yıkılmaya müsait bir yapıyı çökertmeyi denediler.

Bir de Bâtınîlik diye bir bozukluk çıktı. Bâtınîlik, adı üstünde, iç yapı demek. Bunlar mealen "Namazı, orucu boş ver; İslamiyet'in bir özü ve ruhu var, o ruhu yakalarsan gerisi önemli değil" diyen, yine Şia kökenli bir yapılanmadır. Haşhaşilik de buradan ortaya çıkmış bir ekoldür. İslamiyet'i içten içe kemiren, Kur'an'ı kendilerine göre yorumlayan bir anlayış ortaya çıkarmışlardır. Bugün hâlâ "Namaz kılmıyor ama kalbi temizdir" sözü Bâtınîler'in bu anlayışından gelir.

Sonra Hristiyanlar'la çok srtşmeden kaynaklanan bir Nusayrlik mezhebi çıkmıştır. Nusayrlik, İsa aleyhisselamın -hâşâ- Allah'ın oğlu olduğu anlayış ve mantığını Hz Ali'ye taşıyan sapık kolun adıdır. Günümüzde hâlen Suriye'de vardır bu ekol. Hristiyanlar İsa aleyhisselam için ne düşünüyorsa bunlar da Hz. Ali için "Onun kanında Allah'ın kanı vardır" minvalinde düşünce sahibidir.

Bütün bunlar beraberinde büyük bir günah işleme rahatlığı ve serbestliği getirdi. İnsanlar günah işlemek için yaratıldıklarını düşünüyor gibi rahat davrandılar. Evliyaullahın adım adım dolaştığı o yerlerde en pis işlerin yapıldığı sektörler açıldı. Bu biraz Haçlılar'la uğraşmaktan kimsenin vakit bulamadığı sebebe dayandı. Neticede mmet-i Muhammed'in içinde zinadan kumara, hrsızlıktan gaspa kadar pek çok rezillik rahatça işlenebildi. Kimse kimseyi şikâyet de edemedi. Çünkü baştaki valiyi Moğollar atamış ve o da gök tanrısına inanıyor, Allah'a inanmıyordu.

Bu dönemde Allah Te   'nın dini tamamen de yetim kaldı diyemeyiz. Pek çok âlimin ciddi hamleler yapıp dini yeniden ayağa kaldırmaya çalıştığını görüyoruz. Bunlar on-yüz kişi değiller; belki bin kişiden fazlalar. Ama elimizdeki bilgiler doğrultusunda görülüyor ki el-İzz ibni Abdüsselam bu isimler arasında bir numaradır. Halka dinden vazgeçmemeyi, mücadele etmelerini telkin ederek emr-i bi'l-maruf yapmış, siyasilerin önüne de çıkmış ve onlar için bir korku unsuru olmuş. El-İzz ibni Abdüsselam vefat ettiğinde o zaman Mısır'da halife olan Baybars cenazesine gitmiş. Cenazeyi kıldıktan sonra sarayına dönmüş, "Bugün kendimi halife ilan edebilirim artık" demiş. Yani o varken halife olmanın bir manası yok, demek istiyor. Yaşlı başlı âlim ama o varken halife rahat kararlar veremiyor. Karşısına dikiliyor, Allah ona o heybeti vermiş.

İkinci isim Riy   's-S  lih n'in müellifi Muhyiddin-i Nevev 'dir. O da bu dönemin  limlerindendir (rahmetullahi aleyh). Bu  limler Allah'tan başkasından korkmayan, Allah'tan başkası ne diyecek diye merakı olmayan insanlardır. Rabbim şefaatlerine hepimizi nail eylesin.

nc ve dördüncü isim de İbni Teymiyye ile talebesi İbni Kayyım'dır. İbni Teymiyye de İbni Kayyım da gidişata sessiz kalmamayı imanının gereği gören yiğit  limlerdendir. Bunun için çok bedel ödemişlerdir.

Bu isimlerin dışında onlarca  limden söz edebiliriz; küçük medreseler oluşturmuş, bir kenarda talebe yetiştirmeye çalışan  limler var. Onların telif eserleri var. Ama bakıyoruz ki Moğollar ve Haçlılar'ın İşlam'ı nefessiz bırakmaya çalıştığı dönemde bunlar ekol olmuşlar, geride kalan  limlere de cesaret vermişler. Allah hepsine rahmet eylesin, bizleri de şefaatlerine nail eylesin.

*

İşte bu dönemin ışlah ve düzeltme maksadıyla hazırlanmış eserlerinden biri *Medâricü's-S  lik n*'dir. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn* daha önce başlayan B t n lik ekolünün ilk asrında ortaya çıkmış, onları reddetmek için felsefeye karşı hazırlanmış bir eser olarak önümüzde duruyor. Bu dönemde çok önemli bir nokta da mmet-i Muhammed'in tarih , sanat eserleri, uzaya dair eserler, matematik kitapları ve fıkıh, tefsir kitapları büyük oranda yakıldı ve çok önemli oranda Haçlı sürüleri ile batıya taşındı. Haçlılar'ın geri giderken gtrdkleri şeyler şimdi British Museum'da sergileniyor. Napolyon'un Mısır'dan kaçırdığı şeyler řu anda Fransa müzelerini doldurmuş durumdadır.

Böyle bir dönemde âlim olarak İbni Kayyım el-Cevziyye (rahmetullahi aleyh), ümmetin eriyen kimliğini Allah’a iman ve ahlak, şuur açısından toparlamak için bir eser yazdı. Okudukça göreceğiz ve zannediyorum çok dualar edeceğiz İbni Kayyım’a.

Bir konunun daha izah edilmesi lazım: İbni Kayyım’ın ‘selefi’ diye bilindiğini yukarıda ifade etmiştik. Esasen hem kendisi hem hocası iyi bir mutasavvıftır. Bildiğimiz tarikat eri, Kadirî tarikatındandırılar üstelik. Kendisinin bu konuda kitapları vardır. Zaten *Medâricü’s-Sâlikîn*’in *Menâzilü’s-Sâirîn* isimli bir tarikat kitabının şerhi olduğunu da belirtmiştik. Yani bu tam bir tarikat ders kitabıdır aslında. Fakat yürekler daralınca büyük şeylere yer kalmıyor. Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ile ashabında her şey yok muydu? Demek ki bir Müslüman’da her şey olabilir. Peki, İbni Kayyım tasavvufa nasıl destek olabildi? Ya da tasavvuf onu nasıl içinde barındırdı? Bunu da tasavvuf ithal bir şey olmadığından soramıyor olmamız gerek. Bir sonraki dersimizde bu sorunun cevabını bulup kitabı okumaya öyle başlayacağız inşallah.